Lainsäädäntö ja hallinto/Yrityslainsäädäntö
Hannu Ylänen

12.5.2022

Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

EKn lausunto komission ehdotuksesta direktiiviksi yritysten kestävää toimintaa koskevasta huolellisuusvelvoitteesta ja siitä laaditusta U-kirjeestä U 35/2022 vp.

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt Elinkeinoelämän keskusliiton lausuntoa otsikon asiassa. EK kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi tässä asiassa ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

EK suhtautuu vakavasti ihmis- ja ympäristöoikeuksien suojeluun ja kehittämiseen. Pidämme direktiiviehdotuksen tavoitteita tärkeinä ja kannatettavina ja koemme, että yritysvastuuasioiden kehittäminen voi tapahtua tehokkaasti minimissään ainoastaan EU-tasolla. Valitettavasti direktiivin sisältö kuitenkin monissa kohdin on vielä niin keskeneräistä, että ja sisällöltään haastavaa, että vaaditaan vielä paljon valmistelutyötä asianmukaisen ja realistisen lainsäädäntöpohjan luomiseksi.

Erityisen suuria ongelmia direktiiviehdotus sisältää määritelmien ja vastuiden puutteellisten ja epätarkkojen kuvausten osalta, vahingonkorvausvastuun määrittelyn ja ulottuvuuden osalta sekä yritysten liikesuhteiden sääntelyn että yritysten johdon velvoitteiden osalta. Seuraavassa hieman tarkemmin näkemyksistämme.

Käsitteiden ja vastuiden kuvaukset ja perustat

Direktiivin sisältämät avainkäsitteet on määritelty varsin tulkinnanvaraisesti ja useat avainkäsitteet ovat liian laajoja. Esimerkiksi ”sidosryhmä” käsittää käytännössä aivan liian laajan joukon ja yrityksien mahdollisuudet valvoa ja kyetä toimimaan koko arvoketjun tasolla eivät ole käytännössä mahdollisia.

Eräitä avainkäsitteitä on konkretisoitu viittaamalla suoraan kansainvälisiin ihmisoikeus- ja ympäristösopimuksiin, mutta tällaiset kansainväliset sopimukset eivät voi velvoittaa suoraan yrityksiä.

Sääntelyn tulisi olla tarkkarajaista ja selkeästi ymmärrettävää. Sääntelyn tulee olla ennustettavaa ja ymmärrettävää ja yrityksien velvoitteiden muodostumisen tulee ilmetä selkeästi ja yksityiskohtaisesti kirjatuista direktiivin velvoitteista.

Katsomme valtioneuvoston kannan mukaisesti, että toimivan ja asianmukaisen sääntelyn tavoitteet voidaan saavuttaa ainoastaan realististen ja selkeiden tavoitteiden kautta. Tähän direktiiviehdotuksen epäselvyyteen ja tulkinnanvaraisuuteen tulee kiinnittää vakavaa huomiota koko sen sisällön osalta.

Vahingonkorvausvastuun ongelmat

Jaamme valtioneuvoston näkemyksen ja huolet siitä, että direktiiviehdotus käytännössä luo kokonaan uuden vahingonkorvausoikeudellisen sääntelykehikon, jossa hylätään vahingonkorvausoikeudelliset perusperiaatteet; syy-yhteyden vaatimus, yritysten erillisvastuun periaate ja aiheuttamisperiaate. Ehdotettujen siviilioikeudellisten vahingonkorvausvastuiden ja

direktiivin muun sisällön perusteella yritys voisi käytännössä joutua korvausvelvolliseksi minkä tahansa sen arvoketjuun kuuluvan yrityksen laiminlyötyä sen direktiivin mukaisia dd-velvoitteita ja siitä aiheutuneesta haitallisesta seuraamuksesta. Direktiivi ei myöskään sisällä minkäänlaisia säännöksiä yritysten keskinäisestä mahdollisesta vastuunjaosta korvausasioissa, joten tilanne voisi olla todella haasteellinen käytännössä. Siviilioikeudellinen korvausvastuu yhdistettynä jäsenvaltioiden omiin sanktiomahdollisuuksiin ja erittäin laajaan arvoketjun määritelmään asettaisi yrityksen erittäin arvaamattomaan tilanteeseen, jossa korvausten ja vastuun ennakointi ja konkreettiset vaikutus- ja reagointimahdollisuudet olisivat olemattomat. Katsomme, että siviilioikeudellinen vahingonkorvausvastuuta koskeva artikla tulisi poistaa direktiivistä.

Johdon velvoitteista säätäminen lain tasolla ei ole asianmukaista

Direktiiviehdotuksessa tavoitellaan yrityksen johdon huolellisuusvelvoitteen tarkentamista niin, että velvollisuus toimia yrityksen edun mukaisesti kattaisi jatkossa nimenomaisesti kestävyyskysymykset, kuten vaikutukset ihmisoikeuksiin, ilmastonmuutokseen ja ympäristöön. Lisäksi yrityksen johto olisi velvollinen lain mukaan ottamaan huomioon sidosryhmiltä saamiaan asiaa koskevia tietoja.

Ehdotus huolellisuusvelvoitteen tarkenamisesta on nykyisen yhtiöoikeusregiimin vastainen. Yrityksen johdon velvoitteita ei voida tarkentaa viittaamalla joihinkin tiettyihin asioihin. Huolellisuusvelvoite on yleinen velvoite yrityksen johdolle toimia ottamalla huomioon kaikki yrityksen edun kannalta olennaiset asiat. Säännöstä ei voitaisi ottaa osaksi kansallista lainsäädäntöä ilman, että koko vakiintuneen huolellisuusvelvoitteet käsite ja sisältö avattaisiin ja määriteltäisiin kokonaan uudestaan.

Ehdotus on epäselvä ja tarpeeton direktiivin yleisten tavoitteiden saavuttamisen kannalta ja se on käytännössä täysin irrallaan direktiivin koko muusta sisällöstä.
EU-tasolla ei tule alkaa säätää yritysten hallinnon ja velvoitteiden yksityiskohdista. Tämän lisäksi jää täysin auki, mitä käytännössä tarkoittaisi sidosryhmien huomioon ottaminen niiltä saatavien tietojen perusteella.

Liikesuhteiden lopettamisvelvoite on ongelmallinen

Direktiiviehdotus sisältää velvoitteen tietyissä tilanteissa lopettaa liikesuhde, mikäli yritys ei ole tarvittavalla tavoin kyennyt vähentämään tai lopettamaan sopimuskumppanin aiheuttamia vakavia haittavaikutuksia. Näinhän yritykset toimivat toki jo nykyäänkin – tietyissä tilanteissa liikesuhteet lopetetaan, jos muuta vaihtoehtoa ei ole. Tämän päätöksen tulee kuitenkin jatkossakin säilyä yrityksen omana päätöksenään. Direktiiviehdotukseen otettuna ja erityisesti liian laajan arvoketjun määritelmän, liian pitkälle menevän korvausvastuun ja ilmoitusmekanismin sekä jäsenvaltioiden sanktiomekanismien pelossa yritykset voivat kokea olevansa pakotettuja katkaisemaan liikesuhteet, vaikka eivät sitä ehkä itse pitäisi tarpeellisena tai parhaana vaihtoehtona tilanteessa. Kokonaisuuteen liittyy myös sopimusoikeudellinen ja laajemmin EU:n perusoikeuksien (elinkeinonharjoittamisen vapaus) haaste. Sopimusoikeudellista perusperiaatetta – sopimukset on pidettävä – Pacta sunt servanda, ei tule alkaa romuttaa lainsäädäntöön otettavien liian tiukkojen velvoitteiden kautta.

Lopuksi

On erittäin tärkeää, että EU:n kilpailukykyä ja markkinoiden houkuttelevuutta ja toimintaa tuetaan toimivalla ja asianmukaisella EU-lainsäädännöllä. Yritysten toiminnan tulee perustua lainsäädäntöön, joka on ennustettavaa ja toimivaa sekä käytännön tasolla toimivaa. Oikeusvarmuus ja ennustettavuus ovat jo pitkään olleet Euroopan vetovoima- ja

kilpailukykytekijöitä. Tätä tarkoin laadittua ja vaalittua tasapainoa ei saa horjuttaa luomalla erittäin epäselvää ja näitä peruselementtejä vaarantavaa lainsäädäntöä. Direktiiviehdotuksen jatkovalmisteluissa tulisi tukeutua selkeästi olemassa olevien yritysvastuuta määrittelevien normikehikoiden (UNGP, OECD Guidelines) sisältöihin. Niiden avulla voidaan saavuttaa selkeästi toimivampaa yritysvastuulainsäädäntöä.

Katsomme, että valtioneuvosto kiinnittää huomiota asianmukaisesti direktiivin useisiin ongelmakohtiin, mutta samalla toivoisimme, että direktiiviehdotukseen otettaisiin kokonaisuudessa huolestuneempi kanta. Direktiivin ongelmat eivät palaudu yhteen tai kahteen tai edes tässä muistiossa esiin nostettuihin muutamaan ongelmaan, vaan sen ongelmat ovat laajoja ja massiivisia. Direktiivi on ikään kuin listaus erilaisista epäselvästi muotoilluista tavoitteista, joiden keskinäisiä vuorovaikutussuhteita ei ole lainkaan analysoitu. Mitä enemmän direktiivin sisältämiä velvoitteita analysoi suhteessa kokonaisuuteen, sitä mahdottomammalta sen soveltaminen käytännössä alkaa vaikuttaa.